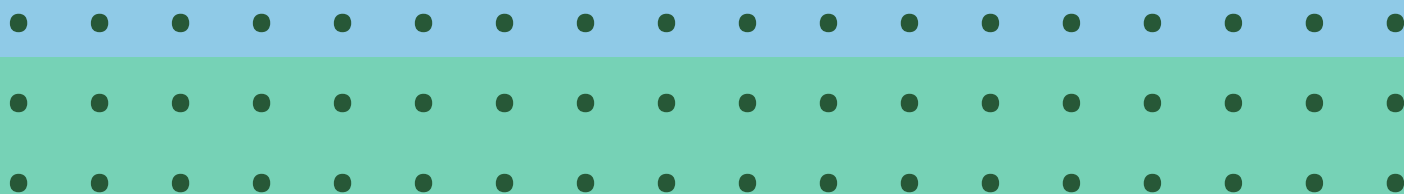

Sociaal en Cultureel Planbureau

Samenhang tussen armoede en problematische schulden

Technische kennisnotitie

Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Definities	4
2.1	Problematische schuld	4
2.2	Armoede.....	4
2.3	Samenhang.....	5
3	Resultaten	6
3.1	Leeftijd.....	8
3.2	Huishoudsamenstelling	10
3.3	Aantal huishoudleden	11
3.4	Belangrijkste inkomensbron van het huishouden	13
3.5	Herkomst.....	15
4	Conclusies en discussie.....	19
	Literatuur.....	22

1 Inleiding

Armoede en problematische schulden zijn brede maatschappelijke problemen.¹ Een tekort aan financiële middelen kan ertoe leiden dat mensen problematische schulden opbouwen. Het niet kunnen betalen van rekeningen is echter meer dan alleen een financieel probleem. Het kan bijvoorbeeld leiden tot een sociaal isolement en langdurige stress. Een gevolg daarvan kan zijn dat mensen niet meer in staat zijn om de juiste beslissingen te nemen voor henzelf en hun eventuele kinderen. Dit kan ervoor zorgen dat mensen dieper in de schulden komen.

Algemener gesteld is een bepaalde mate van samenhang van armoede en problematische schulden te verwachten, omdat 1) het met een inkomen onder de armoedegrens moeilijker kan zijn om een schuldsituatie te vermijden of op te lossen, 2) een problematische schuld via bijvoorbeeld een sociaal isolement kan leiden tot een inkomen onder de armoedegrens, en 3) beide een gemeenschappelijke oorzaak kunnen hebben (bv. echtscheiding, gezondheidsproblemen of beperkt doenvermogen).

In 2018 heeft het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) het actieplan Brede schuldenaanpak opgesteld, en in 2022 de Aanpak geldzorgen armoede en schulden met bijbehorend implementatieplan (TK 2017/2018, 2021/2022, 2022/2023). Daarbij formuleerde het kabinet-Rutte IV in 2022 drie doelstellingen om schulden en armoede tegen te gaan. In deze drie doelstellingen wordt een halvering van de volgende aantallen nagestreefd ten opzichte van 2015: 1) mensen in armoede in 2030, 2) kinderen in armoede in 2025, en 3) huishoudens met problematische schulden in 2030. In het hoofdlijnenakkoord van mei 2024 streeft het kabinet-Schoof ernaar om de (kinder-)armoedecijfers niet uit te laten komen boven het referentiejaar 2024 (PVV et al. 2024). Het ministerie van SZW heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) gevraagd om de samenhang tussen armoede en problematische schulden kwantitatief in kaart te brengen.² In deze kennisnotitie bieden we voor verschillende groepen inzicht en nadere duiding van de samenhang tussen

1 armoede in 2021;

2 geregistreerde problematische schulden in januari 2021.³

De cijfers meten samenhang tussen de twee grootheden, en geven dus weer in welke mate sprake is van stapeling van armoede en problematische schulden. Over causale verbanden kunnen we geen conclusies trekken.

In paragraaf 2 worden de gehanteerde definities van armoede, problematische schulden en samenhang beschreven. De cijfers komen aan bod in paragraaf 3, waarbij een vijftal uitsplitsingen wordt gemaakt. Paragraaf 4 bevat de conclusies.

1 Zie voor recente beleidsrapporten over armoede Commissie sociaal minimum (2023a, 2023b), en over problematische schulden IBO Problematische Schulden (2024) en KMR et al. (2024).

2 Mechanismen die deze samenhang verklaren zijn beschreven in paragraaf 6.1 in CPB en SCP (2020).

3 De bijlage bij deze kennisnotitie, te raadplegen via www.scp.nl, bevat de onderliggende gegevens waarmee ook vele andere uitsplitsingen zijn te maken. Daarnaast bevat de bijlage gegevens over de verslagjaren 2018, 2019 en 2020. Cijfers vanaf 2022 ontbreken vanwege databeschikbaarheid.

2 Definities

2.1 Problematische schuld

Om de doelstelling van problematische schulden te monitoren, verschijnt halfjaarlijks een voortgangsrapportage.⁴ De gegevens over problematische schulden in deze voortgangsrapportage zijn gebaseerd op het dashboard Schuldenproblematiek in beeld van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).⁵ Dit dashboard bevat gedetailleerde cijfers over (geregistreerde) problematische schulden vanaf 2015.

Deze kennisnotitie hanteert dezelfde definitie voor een problematische schuld als het CBS-dashboard en de kabinetsdoelstelling. Deze definitie is gebaseerd op een aantal geselecteerde indicatoren die ieder duiden op een problematische betalingsachterstand. In de gehanteerde definitie heeft iemand een problematische schuld wanneer sprake is van minimaal één (geregistreerde) problematische betalingsachterstand.⁶ Om te bepalen wanneer een betalingsachterstand als problematisch wordt bestempeld, is voor sommige indicatoren een enigszins willekeurige parameterkeuze gemaakt.⁷ De indicatoren maken geen onderscheid tussen de onderliggende oorzaak van de betalingsachterstand, zoals weinig inkomen, hoge uitgaven (waaronder incassokosten), gedragseffecten (bv. nalatigheid) of een combinatie van factoren. Een problematische schuldsituatie kan worden toegepast op persoons- of op huishoudniveau.⁸ In deze notitie wordt de aanwezigheid van een problematische schuld van een huishoudlid toegepast op alle huishoudleden, en vervolgens wordt het aandeel personen met een problematische schuld bepaald.⁹ Dit betekent bijvoorbeeld dat als een ouder een problematische schuld heeft, ook de inwonende partner en kinderen problematische schulden hebben. Grotere huishoudens hebben hierdoor een groter gewicht bij het bepalen van het aandeel personen met een problematische schuld.

2.2 Armoede

In het CBS-dashboard over problematische schulden is onder andere een uitsplitsing van problematische schulden te vinden naar huishoudens met een inkomen onder en boven de zogenoemde lage-inkomensgrens (huidige CBS-armoedegrens). In aanvulling op dit dashboard is in deze kennisnotitie een uitsplitsing gemaakt op basis van het niet-veel-maar-toereikendcriterium (huidige SCP-armoedegrens).¹⁰ Laatstgenoemde armoedegrens wordt gehanteerd in de

4 TK (2023/2024) is de meest recente voortgangsrapportage.

5 Dit dashboard is te raadplegen via dashboards.cbs.nl/v5/SchuldenproblematiekInBeeld.

6 Vanaf verslagjaar 2021 hanteert het CBS een nieuwe, extra definitie voor een problematische schuld. Een verschil met de oude definitie is de toevoeging van een viertal extra indicatoren, waarmee het totaal op dertien indicatoren komt. Nadere details zijn te vinden in CBS (2024a). Wij hanteren de nieuwe definitie.

7 Bijvoorbeeld voor de indicatoren 'Heeft ten minste zes maanden de zorgpremie niet betaald' en 'Heeft langer dan 27 maanden een toeslagschuld van totaal minimaal 50 euro ontstaan bij de Belastingdienst'.

8 Zie ook CBS (2024b) voor dit onderscheid. Wij gebruiken overigens wel de twee BKR-indicatoren, zoals ook in het CBS-dashboard Schuldenproblematiek in beeld. Wij danken Stichting BKR voor het beschikbaar stellen van deze gegevens.

9 In het CBS-dashboard zijn daarentegen de meeste percentages op huishoudniveau, waardoor huishoudomvang geen effect heeft op de gerapporteerde percentages. Een ander verschil is dat het CBS-dashboard voornamelijk de oude definitie van problematische schulden hanteert, zodat een vergelijking over tijd beter mogelijk is, terwijl deze notitie uitsluitend gebruikmaakt van de nieuwe definitie en die toepast op verslagjaar 2021.

10 De definities van verschillende armoedegrenzen zijn beschreven in paragraaf 2.2 in CBS et al. (2023). In oktober 2024 wordt een nieuwe, gezamenlijke armoedegrens geïntroduceerd.

kabinetsdoelstellingen om armoede en kinderarmoede te halveren. Daarnaast zijn in deze kennisnotitie verdere uitsplitsingen naar andere kenmerken gemaakt.

2.3 Samenhang

Zoals eerder vermeld rapporteert deze kennisnotitie de samenhang tussen 1) armoede in 2021 en 2) problematische schulden in januari 2021. Deze samenhang wordt hoofdzakelijk gebaseerd op Pearsons correlatiecoëfficiënt ρ .¹¹ Deze samenhang ρ is onconditioneel op de afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden (deze kansen liggen dus niet vooraf vast). Wanneer relevant drukken we de samenhang ρ uit ten opzichte van de maximaal haalbare correlatiecoëfficiënt (ρ/ρ_{\max}).^{12,13} Laatstgenoemde maatstaf is – in tegenstelling tot ρ – conditioneel op de afzonderlijke kansen op armoede en schulden.¹⁴ Daarnaast vermelden we als alternatieve maatstaf voor samenhang de waargenomen kans op armoede en een problematische schuld ten opzichte van deze kans als armoede en problematische schulden onafhankelijk zouden zijn (dus ten opzichte van de kans als er geen samenhang zou zijn tussen armoede en problematische schulden).¹⁵

Net als in de armoededoelstellingen wordt in deze kennisnotitie de samenhang van armoede en problematische schulden gerapporteerd op persoonsniveau.¹⁶ De samenhang op huishoudniveau is kwalitatief hetzelfde als de samenhang op persoonsniveau die in deze kennisnotitie wordt gerapporteerd.

11 Voor twee binaire variabelen (zoals indicatoren voor armoede en problematische schulden) is de absolute waarde van Pearsons correlatiecoëfficiënt ρ gelijk aan Cramér's V . Cramér's V meet de samenhang van categorische variabelen op basis van de chi-kwadratstatistiek χ^2 . Voor binaire variabelen geldt $\rho^2 = V^2 = \chi^2/n$, wat gelijk is aan de proportie verklaarde variantie (R^2) van een lineaire enkelvoudige regressie waarin de ene binaire variabele wordt verklaard door een constante en de andere binaire variabele.

12 De maatstaf ρ/ρ_{\max} heeft hetzelfde teken als ρ . Indien $\rho < 0$, dan is ρ_{\max} namelijk de absolute waarde van de maximaal negatieve en haalbare ρ .

13 Uit noot 11 volgt $(\rho/\rho_{\max})^2 = R^2/R_{\max}^2$ waarbij R_{\max}^2 de maximaal haalbare te verklaren variantie is bij gegeven afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden.

14 Gegeven de afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden wordt ρ begrensd door ρ_{\max} via de gezamenlijke kans $P(\text{arm en PS})$:

$$\max(0, P(\text{arm}) + P(\text{PS}) - 1) \leq P(\text{arm en PS}) \leq \min(P(\text{arm}), P(\text{PS}))$$

De bovengrens ρ_{\max} is sterker bindend naarmate $P(\text{arm})$ en $P(\text{PS})$ sterker van elkaar verschillen. De maatstaf ρ/ρ_{\max} is reeds in 1901 beschreven door R. Benini (Warrens 2019) en is verder uitgewerkt in Cole (1949). Vanwege de grote aantallen waarnemingen in deze notitie heeft de continuïteitscorrectie in Hurlbert (1969) een verwaarloosbaar effect op ρ/ρ_{\max} .

15 Deze alternatieve maatstaf is oorspronkelijk voorgesteld in Forbes (1907). Deze relatieve kans hangt af van de afzonderlijke kansen op armoede en op een problematische schuld. Bij een gegeven samenhang ρ is deze relatieve kans namelijk groter bij kleinere kansen op armoede ($P(\text{arm})$) en op een problematische schuld ($P(\text{PS})$). In statistische termen:

$$dP := \frac{P(\text{PS en arm})}{P(\text{PS})P(\text{arm})} - 1 = \frac{E(\text{PS} \times \text{arm}) - E(\text{PS})E(\text{arm})}{P(\text{PS})P(\text{arm})} = \frac{\text{Cov}(\text{PS}, \text{arm})}{P(\text{PS})P(\text{arm})} = \rho(\text{PS}, \text{arm}) \sqrt{\frac{1-P(\text{PS})}{P(\text{PS})} \frac{1-P(\text{arm})}{P(\text{arm})}}$$

De schalingsfactor is dus het meetkundig gemiddelde van beide (inverse) odds. Een vergelijking van zogenoemde associatiemaatstaven is te vinden in Hubálek (1982), Choi et al. (2010) en Warrens (2019).

16 Deze samenhang op persoonsniveau is per definitie een combinatie van 1) samenhang tussen huishoudens en 2) perfecte samenhang binnen huishoudens. De perfecte samenhang binnen huishoudens ontstaat doordat armoede en problematische schulden beide worden gemeten op huishoudniveau, en vervolgens worden toegewezen aan ieder huishoudlid.

3 Resultaten

Tabel 3.1 geeft het aandeel weer van personen in armoede en met een problematische schuld.^{17,18} In 2021 is 8,2% van de personen onderdeel van een huishouden waarvan ten minste één iemand een problematische schuld heeft. Van deze groep is 1,4 procentpunt ook arm.¹⁹ Dit duidt op enige concentratie van armoede en problematische schulden, omdat laatstgenoemde kans 0,43% (= 8,2% × 5,3%) zou zijn (dus 3,2 keer kleiner) als armoede en problematische schulden onafhankelijk van elkaar zouden zijn. Een vergelijkbare samenhang volgt uit het relatieve risico op armoede (3,9) en op een problematische schuld (3,6).^{20,21} Niettemin is de positieve statistische samenhang tussen armoede en problematische schulden vrij zwak ($\rho = 0,15$ en $\rho/\rho_{\max} = 0,19$).^{22,23}

Tabel 3.1 Kansverdeling armoede en problematische schuld, persoonsniveau, 2021 (in procenten)^a

problematische schuld	armoede		totaal
	nee	ja	
nee	87,9	3,9	91,8
ja	6,8	1,4	8,2
totaal	94,7	5,3	100,0

- a Rijen: problematische schuld in huishouden, gemeten met nieuwe CBS-definitie.
Kolommen: armoede gemeten met SCP-definitie.

Bron: CBS-microdata

Wat deze algemene resultaten ook laten zien, is dat armoede bovengemiddeld vaak (in ruim een kwart van de gevallen) gepaard gaat met problematische schulden, maar dat tegelijkertijd toch bijna driekwart van de armen geen problematische schulden heeft. Andersom leeft een op de zes van de groep met een problematische schuld onder de armoedegrens, maar vijf op de zes dus niet.

17 De gerapporteerde cijfers zijn gebaseerd op eigen berekeningen van het SCP op basis van niet-openbare microdata van het CBS.

18 De populatie is identiek aan die voor de armoedemeting: personen in particuliere huishoudens met waargenomen inkomen, dus geen bewoners van studentenhuishoudens en instellingen. Om vertekening door sterfte te voorkomen zijn alleen personen geselecteerd die ook op 1 januari 2022 onderdeel zijn van een huishouden in Nederland.

19 Met de oude CBS-definitie van problematische schuld zijn deze percentages respectievelijk 7,9% en 1,3%.

20 $RR(\text{arm}) := \frac{P(\text{arm} | \text{PS})}{P(\text{niet arm} | \text{PS})} = \frac{1,4/8,2}{3,9/91,8} = 3,9$ en $RR(\text{PS}) = \frac{P(\text{PS} | \text{arm})}{P(\text{PS} | \text{niet arm})} = \frac{1,4/5,3}{6,8/94,7} = 3,6$.

21 Dat de samenhang niet veel anders is, volgt uit de kleine afzonderlijke kansen op armoede en een problematische schuld. Bij een kleine kans op armoede geldt namelijk $P(\text{PS}) \approx P(\text{PS} | \text{niet arm})$, zodat voor het relatieve risico op een problematische schuld geldt:

$$RR(\text{PS}) = \frac{P(\text{PS} | \text{arm})}{P(\text{PS} | \text{niet arm})} \approx \frac{P(\text{PS} | \text{arm})}{P(\text{PS})} = \frac{P(\text{PS en arm})}{P(\text{PS}) P(\text{arm})} = 1 + dP.$$

Bij een kleine kans op een problematische schuld geldt voor het relatieve risico op armoede: $RR(\text{arm}) \approx \frac{P(\text{PS en arm})}{P(\text{PS}) P(\text{arm})} = 1 + dP$.

Uit noot 15 volgt nu dat deze relatieve risico's, net als dP , groter zijn bij kleinere afzonderlijke kansen en een gegeven samenhang. We rapporteren daarom alleen ρ en dP , en niet de relatieve risico's $RR(\text{arm})$ en $RR(\text{PS})$.

22 De nulhypothese 'onafhankelijke kansen op armoede en op problematische schuld' wordt verworpen voor de kansen in tabel 3.1 (chi-kwadraattoets: $p < 0,001$, $N = 15,6$ miljoen). Vanaf $N = 341,03$ corresponderen de kansen in tabel 3.1 met een p-waarde kleiner dan 5%.

23 Ook voor iedere onderzochte subgroep is op persoonsniveau een significante, maar hoogstens vrij zwakke samenhang, mede door de grote populatieomvang van de subgroepen in deze notitie. Voor enkele groepen is de samenhang op huishoudniveau echter niet statistisch significant. Een belangrijke verklaring is de lagere statistische power doordat het aantal huishoudens kleiner is dan het aantal personen. Daarnaast is ook de samenhang op huishoudniveau (iets) anders dan op persoonsniveau, doordat het gemiddeld aantal huishoudleden varieert per combinatie van armoede- en problematieschuldstatus.

In het vervolg van deze paragraaf bepalen we de samenhang tussen armoede en problematische schulden en voor een aantal uitsplitsingen:

- 1 leeftijd
- 2 huishoudsamenstelling
- 3 aantal huishoudleden
- 4 belangrijkste inkomensbron van het huishouden
- 5 herkomst

Deze uitsplitsingen zijn gemaakt met als doel om cijfers voor bepaalde groepen met weinig hulpbronnen in kaart te brengen en vanuit een beleidsmatige interesse (kinderarmoede). In eerder onderzoek zijn dezelfde uitsplitsingen gemaakt.²⁴ We beperken ons hier tot een beschrijvende analyse met hoogstens twee verklarende variabelen tegelijk.

Binnen de verschillende groepen hangt de samenhang in sterke mate af van de gekozen maatstaf voor samenhang en van de afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden (noot 15). Naast deze statistische verklaring voor de gevonden groepsverschillen kunnen ook samenstellingseffecten van waargenomen en niet-waargenomen verklarende variabelen een rol spelen. We zijn daarom terughoudend bij het verklaren van de samenhang en laten causale analyses over aan toekomstig onderzoek.

Voor de meeste onderzochte groepen in deze notitie is de gezamenlijke kans op armoede en een problematische schuld (en de relatieve risico's) twee tot vier keer groter dan verwacht zou worden als deze kansen onafhankelijk zijn (dus als er geen samenhang zou zijn). In vrijwel alle groepen komen armoede en problematische schulden dus significant vaker gezamenlijk voor dan verwacht zou zijn op basis van de afzonderlijke kansen op armoede en op problematische schulden.²⁵ Daarbij bestaat er hoogstens een vrij zwakke samenhang tussen armoede en problematische schulden ($|\rho| \leq 0,2$).²⁶ Een verklaring voor deze ogenschijnlijk tegengestelde bevinding is dat – ook bij een kleine statistische samenhang ρ – de (relatieve) gezamenlijke kans op armoede en problematische schuld toch groot is bij kleine afzonderlijke kansen op armoede en op een problematische schuld (zie noot 15).

24 In de bijlage Update armoedecijfers bij CBS et al. (2023) zijn dezelfde uitsplitsingen gemaakt met eerdere armoedecijfers. Ook in SCP (2019) zijn deze uitsplitsingen gemaakt, behalve het aantal huishoudleden. Laatste genoemde is wel in SCP (2016) gedaan. Zie ook het CBS-dashboard Schuldenproblematiek in beeld en Commissie sociaal minimum (2023a, 2023b), IBO Problematische Schulden (2024) en KMR et al. (2024).

25 We hanteren een significantieniveau van 5%.

26 Voor alle groepen geldt $|\rho/\rho_{\max}| \leq 0,3$ met uitzondering van degenen met voornamelijk inkomen uit vermogen ($\rho/\rho_{\max} = 0,5$). Deze groep heeft veelal een beperkt inkomen, waardoor het aandeel onder de armoedegrens (31,8%) beduidend groter is dan het aandeel met een problematische schuld (5,3%). Het aandeel met een problematische schuld en dat onder de armoedegrens leeft is relatief groot, gegeven de afzonderlijke aandelen onder de armoedegrens en met een problematische schuld.

3.1 Leeftijd

Een uitsplitsing van de samenhang naar leeftijdsgroep staat in figuur 3.1. Uit deze figuur volgt dat kinderarmoede relatief vaak voorkomt. Het armoedepercentage bedraagt circa 7,5% onder kinderen tot 13 jaar en 5% voor personen tussen 13 en 55 jaar. Bij de hogere kinderarmoede (ten opzichte van volwassenen in de werkzame leeftijd) speelt een rol dat (meer) kinderen hogere uitgaven betekent waar niet altijd voldoende extra besteedbaar inkomen tegenover staat.²⁷ Het gestandaardiseerd inkomen kan daardoor onder de armoedegrens komen.

Voor zestigers jonger dan de AOW-leeftijd is het armoedepercentage hoger (7,7%), terwijl het aandeel met een problematische schuld juist lager is dan onder zestig jaar. Een mogelijke verklaring voor het hogere armoedepercentage is dat sommige mensen eerder stoppen met werken zonder uitkering van een vroegpensioen. Vanaf de AOW-leeftijd schommelt het armoedepercentage rond de 3%. Daarbij helpt dat een volledige AOW-uitkering boven de armoedegrens uitkomt.

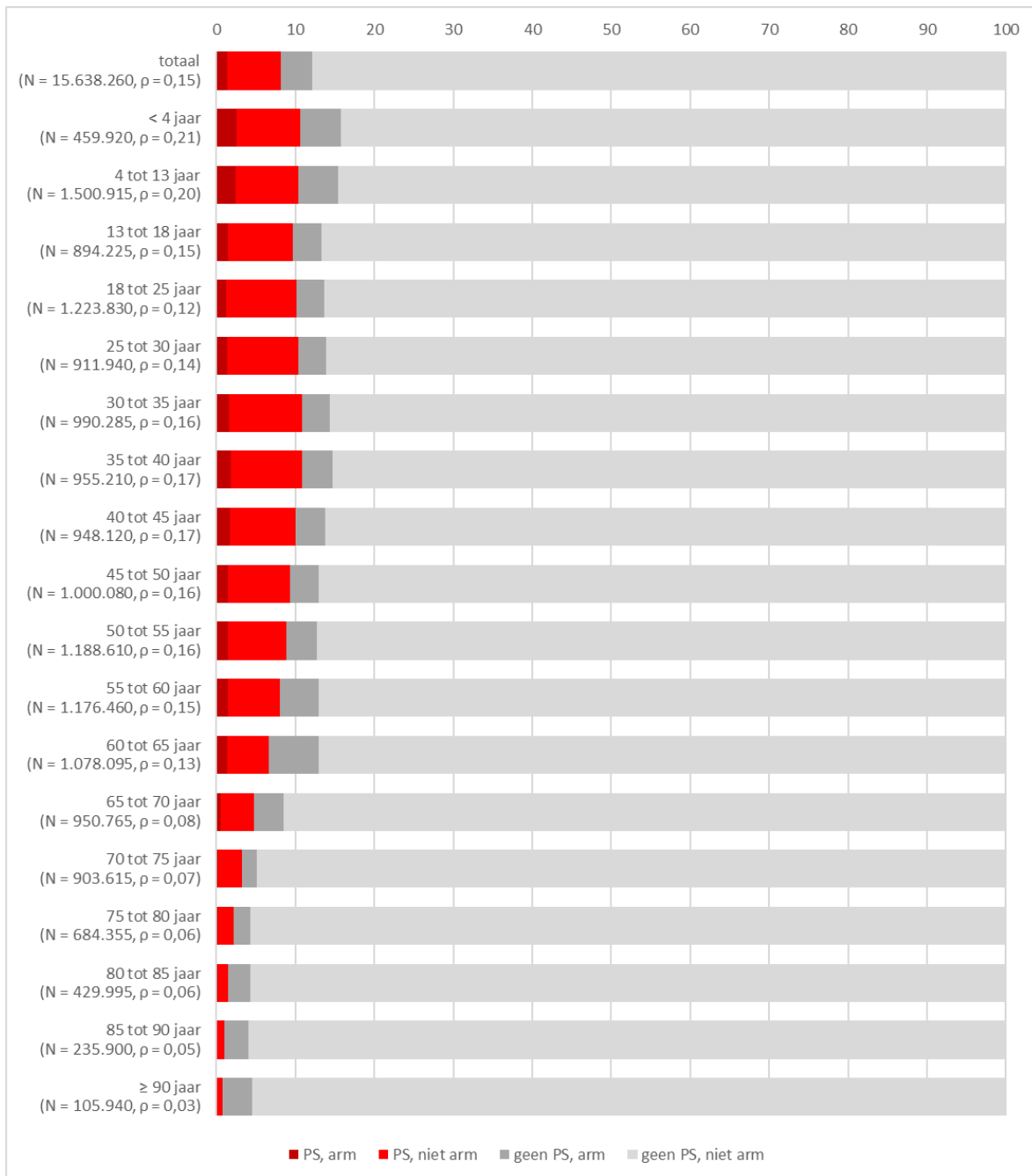
Voor problematische schulden is de samenhang met leeftijd anders, want alle leeftijdsgroepen jonger dan 50 jaar leven ongeveer even vaak in een huishouden waarvan minimaal één huishoudlid een problematische schuld heeft (tussen 9 en 11%). Of iemand minderjarig is, maakt dus weinig uit voor het aandeel met een problematische schuld. Dit is in lijn met de gehanteerde definitie van problematische schulden, die uitgaat van de financiële situatie van individuele volwassenen en niet afhangt van de samenstelling van een huishouden. Dit in tegenstelling tot de armoededefinitie, waarin een armoedegrens gebruikt wordt die wél afhangt van de huishoudensamenstelling. De schuldenindicator hangt bij een groter huishouden overigens af van de eventuele schulden van een groter aantal personen. Meer volwassenen in een huishouden betekent a priori meer mensen die mogelijk een problematische schuld hebben, en dus een grotere kans dat minimaal één volwassene in het huishouden een problematische schuld heeft. Vanaf 50 jaar komen problematische schulden minder voor naarmate men ouder is.

De combinatie van armoede en problematische schulden beweegt grosso modo mee met het armoedepercentage: circa 2,5% voor personen tot 13 jaar, en circa 1,5% vanaf 13 tot 65 jaar. Vanaf 65 jaar loopt dit percentage verder af met de leeftijd. Ook de statistische samenhang ρ van armoede en problematische schulden neemt af met de leeftijd, wat duidt op een relatief sterke afname van overlapping van armoede en schulden.²⁸

²⁷ Na de geboorte van een eerste kind daalt het arbeidsinkomen van moeders met gemiddeld 46%, terwijl er bij vaders geen effect is (Rabaté en Rellstab 2022). Bij een toenemend aantal kinderen zijn socialezekerheidsregelingen door de kostendelersnorm wel ruimhartiger, zoals de kinderbijslag, het kindgebonden budget en socialezekerheidsuitkeringen.

²⁸ De relatieve kans dP op armoede en problematische schulden heeft geen duidelijke trend met leeftijd en bedraagt ongeveer twee. De reden is het aan ρ tegenstelde effect van de afnemende afzonderlijke kansen op armoede en problematische schuld (zie noot 15).

Figuur 3.1 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar leeftijdsgroep, persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

3.2 Huishoudsamenstelling

Figuur 3.2 toont een uitsplitsing van de samenhang naar huishoudsamenstelling. Armoede komt vaker voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen (13,4%), wat in lijn is met relatief hoge kinderarmoede (§ 3.1). Ook problematische schulden komen relatief veel voor onder eenoudergezinnen, en binnen deze groep wat vaker onder eenoudergezinnen met minder- en meerderjarige kinderen (23,7%). Een reden kan zijn dat deze huishoudens uit minimaal drie personen bestaan en daardoor gemiddeld groter zijn dan de beide andere typen eenoudergezinnen, die uit minimaal twee personen bestaan. Grotere huishoudens hebben vaker problematische schulden (§ 3.3).

Ook komen problematische schulden relatief veel voor onder huishoudens met zogenoemde andere inwonende(n) en overige meerpersoonshuishoudens. Een voor de hand liggende verklaring is dat mensen met problematische schulden kunnen intrekken in een ander huishouden (zonder eerstegraadsfamilieband). In lijn hiermee is onder deze groepen de samenhang met armoede relatief laag ($\rho < 0,1$).

Problematische schulden komen weinig voor onder alleenstaande vrouwen (4,5%) en onder paren zonder kinderen (3,9%). Bij die laatste categorie geldt dit ook voor armoede (2,8%). Onder alleenstaande vrouwen komt armoede wel veelvuldig voor (10,1%). Dit duidt erop dat veel arme alleenstaande vrouwen hun uitgavenpatroon hebben afgestemd op hun lage inkomen, waardoor zij geen problematische schulden hebben. Een andere mogelijke verklaring is dat het gemiddelde inkomen van deze groep minder ver onder de armoedegrens ligt.²⁹

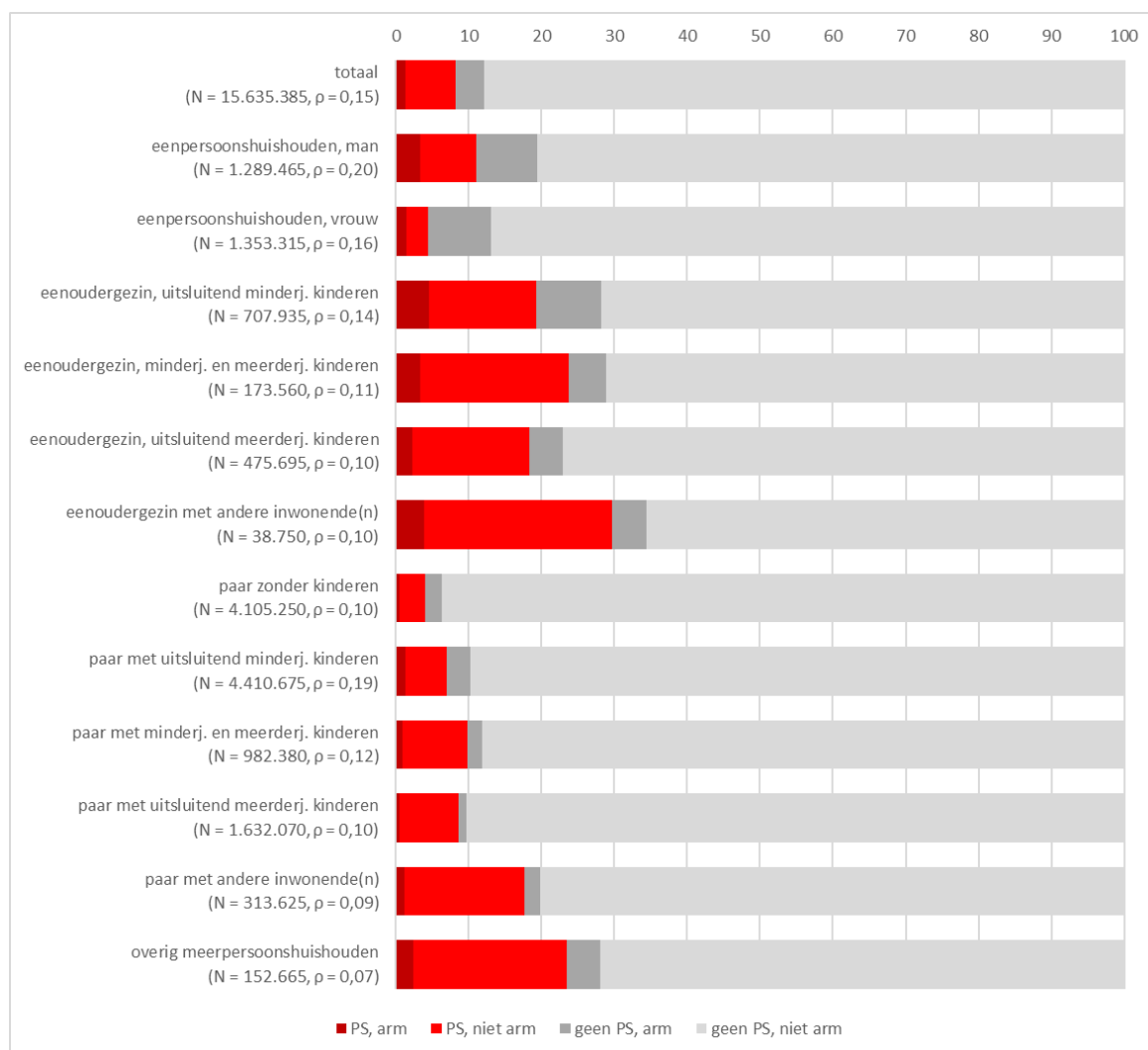
De gevonden samenhang hangt af van de gekozen maatstaf. De samenhang ρ is het grootst onder alleenstaande mannen. Echter, als gecontroleerd wordt voor de afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden, dan is de samenhang voor alleenstaande mannen ($\rho/\rho_{\max} = 0,21$) wat kleiner dan voor alleenstaande vrouwen en paren met alleen meerderjarige kinderen ($\rho/\rho_{\max} = 0,24$).³⁰ Met beide maatstaven blijft de samenhang voor alle huishoudsamenstellingen vrij beperkt.

Als de samenhang echter wordt uitgedrukt in de relatieve kans, dan is de samenhang het grootst voor paren met alleen minderjarige kinderen. Voor deze groep is de gezamenlijke kans op armoede en problematische schulden 4,1 keer groter dan als armoede en problematische schulden onafhankelijk zouden zijn. Ook hier geldt de kanttekening (zie noot 15) dat de grote relatieve kans samengaat met juist vrij kleine absolute kansen op armoede (4,6%), problematische schulden (6,9%) en beide gezamenlijk (1,3%).

²⁹ Er zijn geen aanwijzingen dat de armoede van alleenstaande vrouwen substantieel korter duurt.

³⁰ Voor alleenstaande mannen verschillen de afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden weinig en is ρ_{\max} dus bijna één (zie noot 14). Bij andere huishoudsamenstellingen is dit verschil groter en is ρ_{\max} dus kleiner.

Figuur 3.2 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar huishoudsamenstelling, persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

3.3 Aantal huishoudleden

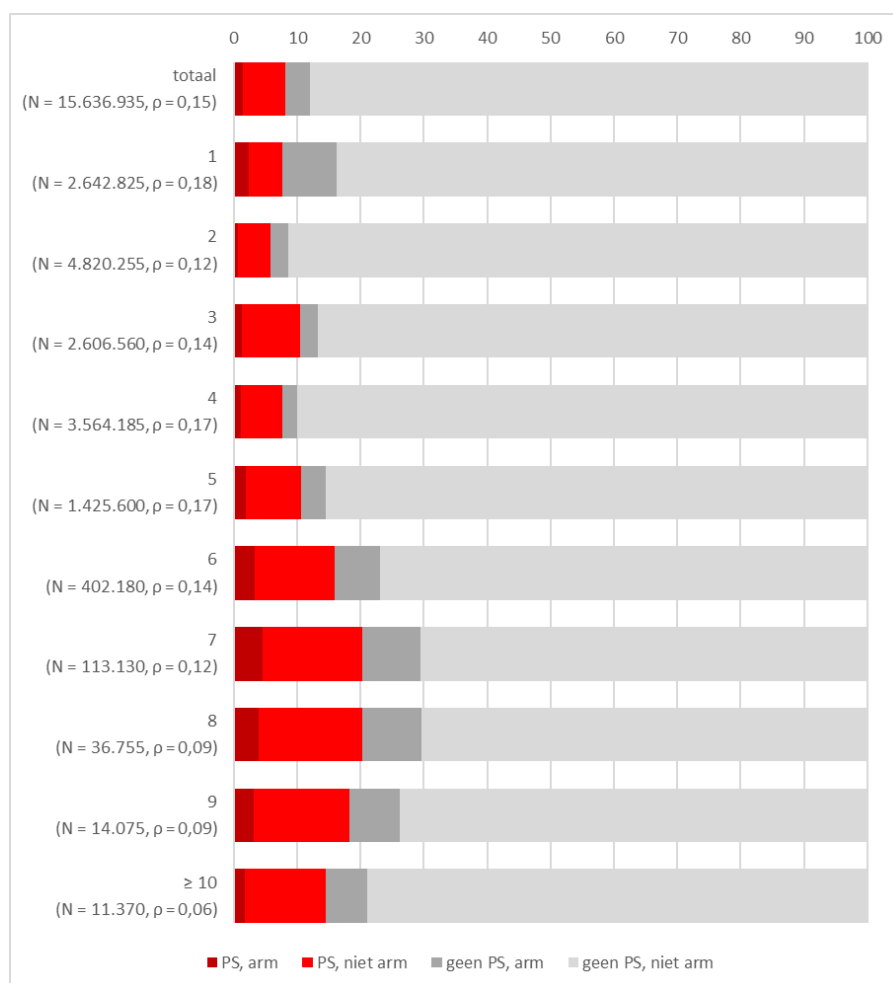
Onder alleenstaanden is het aandeel mensen met een problematische schuld iets onder het gemiddelde (7,6% om 8,2%, figuur 3.3). Wel komt armoede vaker voor onder deze groep (10,9% om 5,9%). In paragraaf 3.2 is hiervan een uitsplitsing naar geslacht weergegeven.

Onder tweepersoonshuishoudens zijn paren zonder kinderen oververtegenwoordigd. Onder deze paren komen problematische schulden en armoede weinig voor (§ 3.2). In lijn hiermee komen problematische schulden en armoede relatief weinig voor onder tweepersoonshuishoudens. Problematische schulden komen vaker voor bij een grotere huishoudomvang. Bij drie tot en met vijf huishoudleden schommelt het aandeel met een problematische schuld tussen 7,6% en 10,6%.³¹ Van de huishoudens met zes leden heeft 16% een problematische schuld. Bij zeven en acht huishoudleden is dit 20% (waarvan 4 procentpunt arm). Voor nog grotere huishoudens neemt dit wat af, maar blijft ruim boven het gemiddelde. Het armoedepercentage kent een vergelijkbaar verloop.

31 Deze aandelen zijn bepaald voor huishoudens met een specifiek aantal huishoudleden. Per definitie zijn deze aandelen hetzelfde op huishoud- en op persoonsniveau.

Ook binnen ieder van de groepen met een bepaald aantal huishoudleden is er een vrij zwakke statistische samenhang van armoede en problematische schulden.³² Wel is de waargenomen kans op armoede en problematische schulden (en het relatieve risico) soms aanzienlijk groter dan verwacht zou worden met onafhankelijke kansen. Voor huishoudens met vier personen is deze kans vier keer groter dan met onafhankelijke kansen (1,1% om 0,3%). Bij kleinere huishoudens is deze factor drie en bij grotere huishoudens ongeveer twee. Ook hier geldt de kanttekening dat – bij een gegeven statistische samenhang ρ – grotere relatieve kansen samengaan met juist vrij kleine afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden (zie noot 15).

Figuur 3.3 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar aantal huishoudleden, persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

32 De statistische samenhang varieert tussen $\rho = 0,06$ voor huishoudens bestaande uit minimaal tien huishoudleden en $\rho = 0,18$ voor alleenstaanden.

3.4 Belangrijkste inkomensbron van het huishouden

Het aandeel problematische schulden en armoede hangt ook samen met de belangrijkste inkomensbron (figuur 3.4). Het aandeel problematische schulden is relatief laag onder de grote groep, met als belangrijkste inkomensbron loon als werknemer (7,5%) of directeur-groootaandeelhouder (dga; 4,0%), en juist wat hoger dan gemiddeld onder zelfstandigen (10,3%). Bij laatstgenoemde groep speelt vermoedelijk een rol dat de Belastingdienst zogenoemd bijzonder uitstel van betaling heeft verleend in verband met de coronacrisis. Net als met problematische schulden is ook het armoedepercentage beduidend lager onder de groep met als belangrijkste inkomensbron loon als werknemer (1,7%) of dga (1,0%), terwijl dit voor zelfstandigen (5,1%) ongeveer gemiddeld (5,3%) is.

Opvallend is dat onder de kleine groep overige zelfstandigen armoede (20,8%) en problematische schulden (27,5%) beide veel voorkomen, net als de combinatie van beide (6,8%).³³ Dit laatste percentage is relatief gezien niet veel hoger dan als armoede en problematische schulden onafhankelijk van elkaar zouden zijn ($27,5\% \times 20,8\% = 5,7\%$). De statistische samenhang is inderdaad laag ($\rho = 0,06$ en $\rho/\rho_{\max} = 0,07$).

Onder de grote groep AOW'ers komen problematische schulden (2,6%) en armoede (2,9%) weinig voor. De combinatie ervan komt nog veel minder voor (0,3%, $\rho = 0,08$), wat overigens nog altijd vier keer groter is dan verwacht zou zijn met onafhankelijke kansen op armoede en problematische schulden. Dit neemt uiteraard niet weg dat deze kleine groep vaak geen (fysieke) mogelijkheden zal hebben om met extra arbeidsuren het inkomen aan te vullen.

Problematische schulden komen net als armoede veelvuldig voor onder ontvangers van bijstandsuitkeringen (32,4%, waarvan 19,1 procentpunt ook arm) en overige sociale uitkeringen (27,0%, waarvan 10,2 procentpunt ook arm).³⁴ In deze groepen komt dus een stapeling van financiële problemen vaak voor. Dit wordt verklaard door de grote afzonderlijke kansen op armoede en op problematische schulden voor deze groepen. De statistische samenhang is echter zeer beperkt voor ontvangers van zowel bijstandsuitkeringen ($\rho = -0,04$) als overige sociale uitkeringen ($\rho = 0,10$).³⁵ Een mogelijke verklaring is dat het inkomen van alle bijstandsontvangers rond de armoedegrens ligt. Dat de ene bijstandsontvanger wel arm is en de ander niet, hangt af van factoren als huishoudomvang, zorgkosten en of alle toeslagen worden aangevraagd. Deze factoren lijken gezamenlijk weinig samenhang te vertonen met problematische schulden.

Onder huishoudens met studiefinanciering als belangrijkste inkomensbron komen problematische schulden relatief veel voor (36,4%). Dit is echter een bijzonder type huishouden met een relatief klein aantal waarnemingen. Studentenuishoudens vallen niet onder deze groep, omdat deze – conform de huidige armoededefinitie – buiten de populatie zijn gelaten. Daarnaast ontvangen huishoudens met studiefinanciering als belangrijkste inkomensbron mogelijk ook (niet-geregistreerde) financiële steun van haar ouders, waardoor zij niet de noodzaak ervaren van een (hoger) arbeidsinkomen.

33 Overige zelfstandigen zijn zzp'ers die niet werkzaam zijn in een eigen bedrijf en niet als meewerkend gezinslid, dus bijvoorbeeld huishoudelijke hulpen. Zie www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/overige-zelfstandige.

34 Een van de indicatoren voor een problematische schuld is een bijstandsschuld die ten minste 36 maanden openstaat. Een openstaande bijstandsschuld komt voor bij bijna een op de vijf bijstandsgerechtigden. Dit aandeel neemt toe rond de beëindiging van een bijstandsuitkering (De Bruijn et al. 2024).

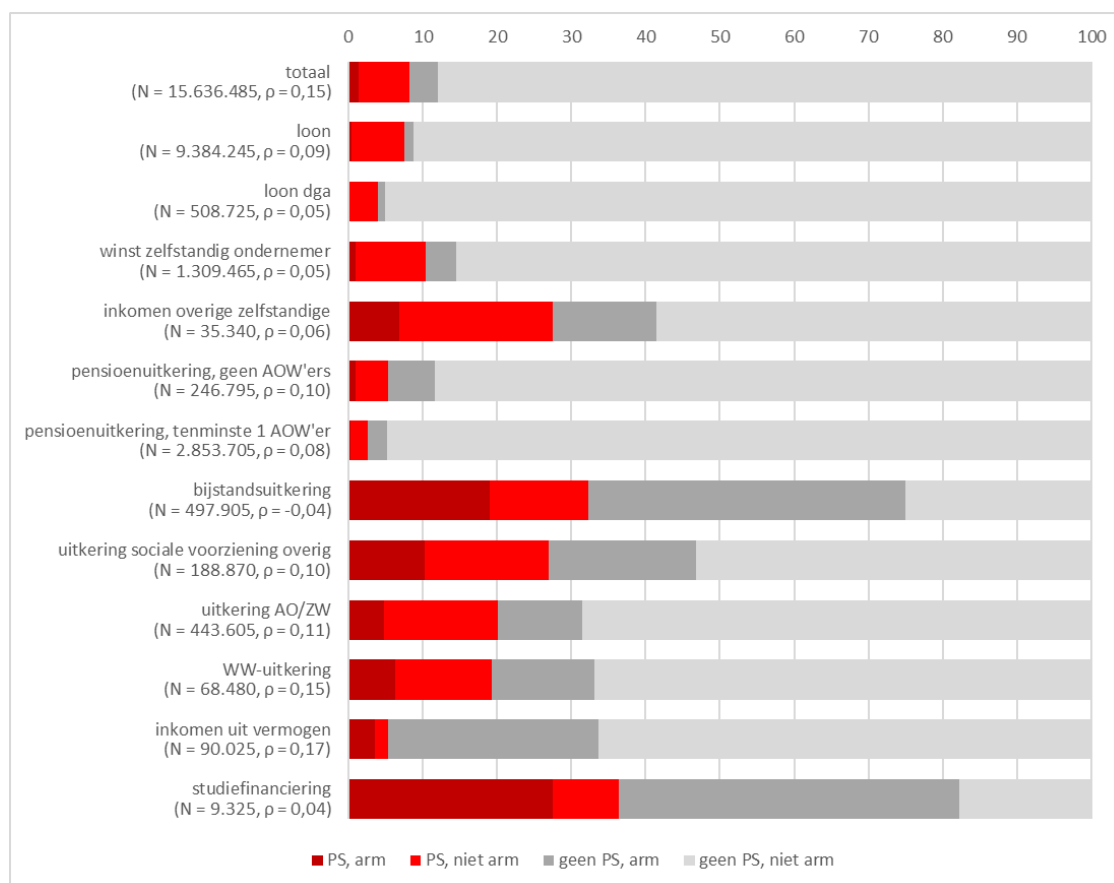
35 De relatieve risico's zijn kleiner dan één (0,9), wat duidt op enige negatieve samenhang.

In lijn hiermee is er binnen deze groep nauwelijks samenhang van armoede en problematische schulden ($\rho = 0,04$).³⁶

Hoewel de samenhang vrij zwak is voor iedere huishoudsamenstelling,³⁷ is de gezamenlijke kans op armoede en problematische schulden wel groot ten opzichte van wat verwacht zou worden met onafhankelijke kansen. Dit geldt met name voor de groepen met de kleinste kansen op armoede en problematische schulden, dus de groepen 'loon' (3,4), 'loon dga' (3,6) en 'pensioenuitkering met ten minste 1 AOW'er' (3,9, zie ook noot 15).

Ook hier geldt weer de kanttekening dat – bij een gegeven statistische samenhang ρ – grotere relatieve kansen samengaan met juist vrij kleine afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden (zie noot 15).

Figuur 3.4 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar belangrijkste bron huishoudinkomen, op persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

36 In lijn hiermee is de gezamenlijke kans op armoede en problematische schulden vrijwel gelijk aan de verwachte kans als armoede en problematische schulden onafhankelijk zouden zijn.

37 $|\rho| < 0,2$ en $|\rho/\rho_{\max}| < 0,2$, met uitzondering van de groep met inkomen uit vermogen als belangrijkste inkomensbron, zie noot 26.

3.5 Herkomst

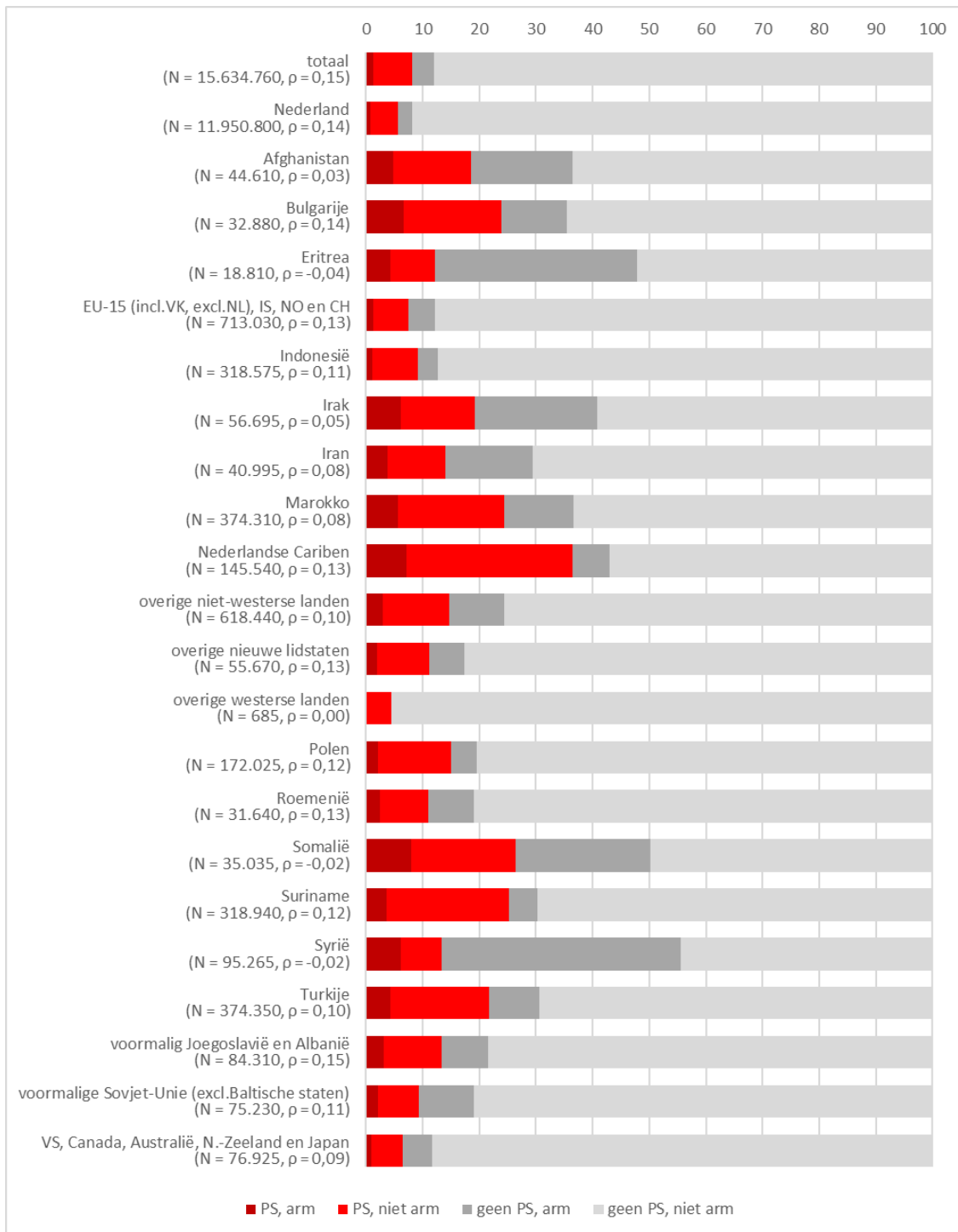
In figuur 3.5 zijn verschillen naar herkomst weergegeven, waarbij de indeling naar herkomst correspondeert met die in SCP (2019). Problematische schulden komen het minste voor onder personen met een Nederlandse herkomst (5,7%) en relatief vaak onder personen met een herkomst uit de Nederlandse Cariben (36,5%), Somalië (26,5%) en Suriname (25,2%). Onder de drie laatstgenoemde groepen komt ook armoede vaker voor dan bij de groep met een Nederlandse herkomst (resp. 13,5%, 31,7% en 8,8% om 3,2%). Bij deze verschillen kunnen samenstellingseffecten naar bijvoorbeeld leeftijd, huishoudsamenstelling en inkomensbron een rol spelen. De samenhang is laag voor deze drie groepen, ongeacht naar welke maatstaf wordt gekeken.

De armoedepercentages zijn het hoogst onder personen met een herkomst uit Eritrea (40,0%) en Syrië (48,3%). De hogere bijstandsafhankelijkheid van deze twee recente vluchtelingengroepen zal daarbij een belangrijke rol spelen. Daarentegen komen problematische schulden niet bijzonder veel voor bij deze groepen (resp. 12,1% en 13,4%). Daarnaast is er bij beide groepen geen positieve statistische samenhang van armoede en problematische schulden (resp. $\rho = -0,04$ en $\rho = -0,02$).³⁸

De combinatie van armoede en problematische schulden komt het meeste voor bij personen met een herkomst uit Bulgarije (6,7%), de Nederlandse Cariben (7,1%) en Somalië (8,0%). Voor alle groepen met een buitenlandse herkomst is de samenhang – ongeacht welke maatstaf – echter beperkt en kleiner dan bij personen met een Nederlandse herkomst. Mogelijk speelt een hoger aandeel bijstandsontvangers daarbij een rol (§ 3.4).

³⁸ Per definitie wijzen ook de andere maatstaven voor samenhang op een (beperkte) negatieve samenhang.

Figuur 3.5 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar herkomstgroep, persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

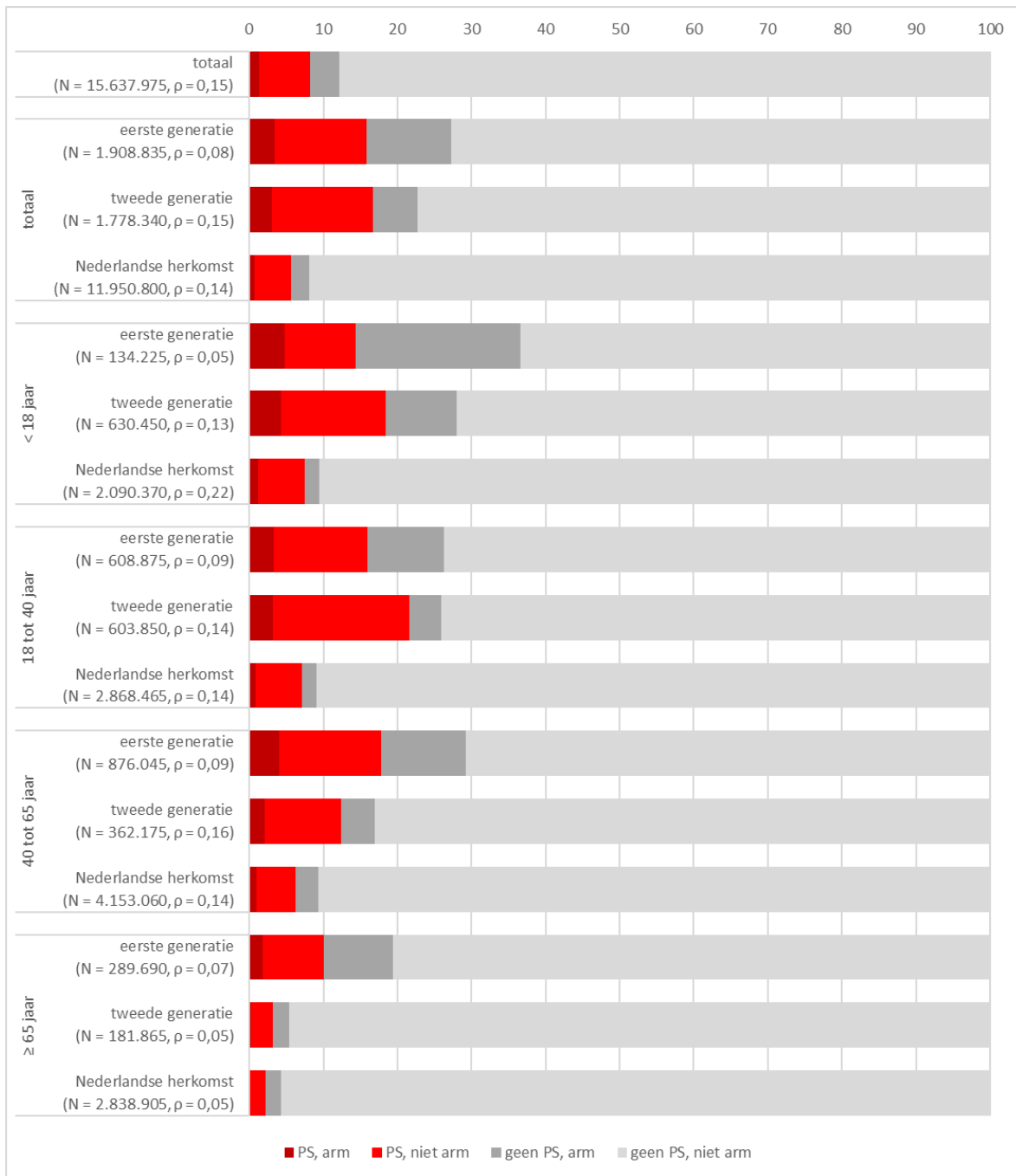
Figuur 3.6 geeft de cijfers weer voor personen met Nederlandse herkomst die zelf in het buitenland zijn geboren (eerste generatie), of waarvan minimaal een van beide ouders in het buitenland is geboren (tweede generatie). Opvallend is dat problematische schulden iets vaker voorkomen onder de tweede generatie (16,7%) dan onder de eerste (15,8%). Voor een deel is dit te verklaren doordat een problematische schuldsituatie – net als armoede – aan alle leden binnen een huishouden wordt toegekend. Hierdoor geldt een problematische schuld van de eerste generatie ook voor de eventuele thuiswonende kinderen, die deel uitmaken van de tweede generatie. Dit hoeft geen volledige verklaring te zijn. Zo is het armoedepercentage wel beduidend lager onder de tweede generatie dan onder de eerste generatie, ondanks dat ook de armoedestatus binnen een huishouden hetzelfde is. Een nadere uitsplitsing naar leeftijd geeft aan dat dit speelt bij 40-minners:

- 1 In alle leeftijdsgroepen komt armoede vaker voor onder de eerste generatie dan onder de tweede generatie.
- 2 Tot 40-jarige leeftijd komen problematische schulden vaker voor onder de tweede generatie; vanaf 40-jarige leeftijd vaker onder de eerste generatie.

De huishoudsamenstelling is een mogelijke verklaring voor het relatief lage armoedepercentage en hoge aandeel met een problematische schuld onder 40-minners van de tweede generatie. Vergeleken met alleenstaanden is er onder huishoudens met kinderen (die onder de tweede generatie kunnen vallen) relatief vaak een problematische schuld (§ 3.2 en § 3.3). Een andere mogelijke verklaring voor het relatief lage armoedepercentage onder de tweede generatie is haar lagere bijstandsafhankelijkheid (CBS 2023) wat een lager armoedepercentage impliceert (§ 3.40). De samenhang van armoede en problematische schulden is het laagst onder de eerste generatie. Mogelijk speelt ook hier het hogere aandeel bijstandsontvangers onder de eerste generatie een rol, want onder bijstandsontvangers is er een beperkte (negatieve) samenhang (§ 3.4). Inderdaad is onder 65-plussers – die voornamelijk bestaat uit AOW'ers en AIO'ers (hogere bijstandsuitkering) – de samenhang niet lager onder de eerste generatie.

De gezamenlijke kans op armoede en problematische schulden ten opzichte van wat verwacht zou worden met onafhankelijke afzonderlijke kansen, is beduidend groter voor de groep met een Nederlandse herkomst (4,8) dan de eerste (1,6) en tweede (2,3) generatie. Ook hier geldt weer de kanttekening dat – bij een gegeven statistische samenhang ρ – kleine afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden samengaan met een grote relatieve gezamenlijke kans op armoede en problematische schulden (zie noot 15).

Figuur 3.6 Kansverdeling armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) naar geboortegeneratie, persoonsniveau, 2021 (in procenten)

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

4 Conclusies en discussie

Deze notitie heeft voor een groot aantal groepen armoede en problematische schulden kwantitatief in kaart gebracht. Tussen groepen zijn er grote verschillen in het aandeel dat onder de armoedegrens leeft en dat een problematische schuld heeft. Over het algemeen gaat een hoger armoedepercentage gepaard met een groter aandeel met een problematische schuld ($\rho = 0,59$, figuur 4.1). Een bepaalde mate van samenhang van armoede en problematische schulden was ook te verwachten, omdat 1) het met een inkomen onder de armoedegrens moeilijker kan zijn om een schuldsituatie te vermijden of op te lossen, 2) een problematische schuld via bijvoorbeeld een sociaal isolement kan leiden tot een inkomen onder de armoedegrens, en 3) beide een gemeenschappelijke oorzaak kunnen hebben (bv. echtscheiding, gezondheidsproblemen of beperkt doenvermogen).

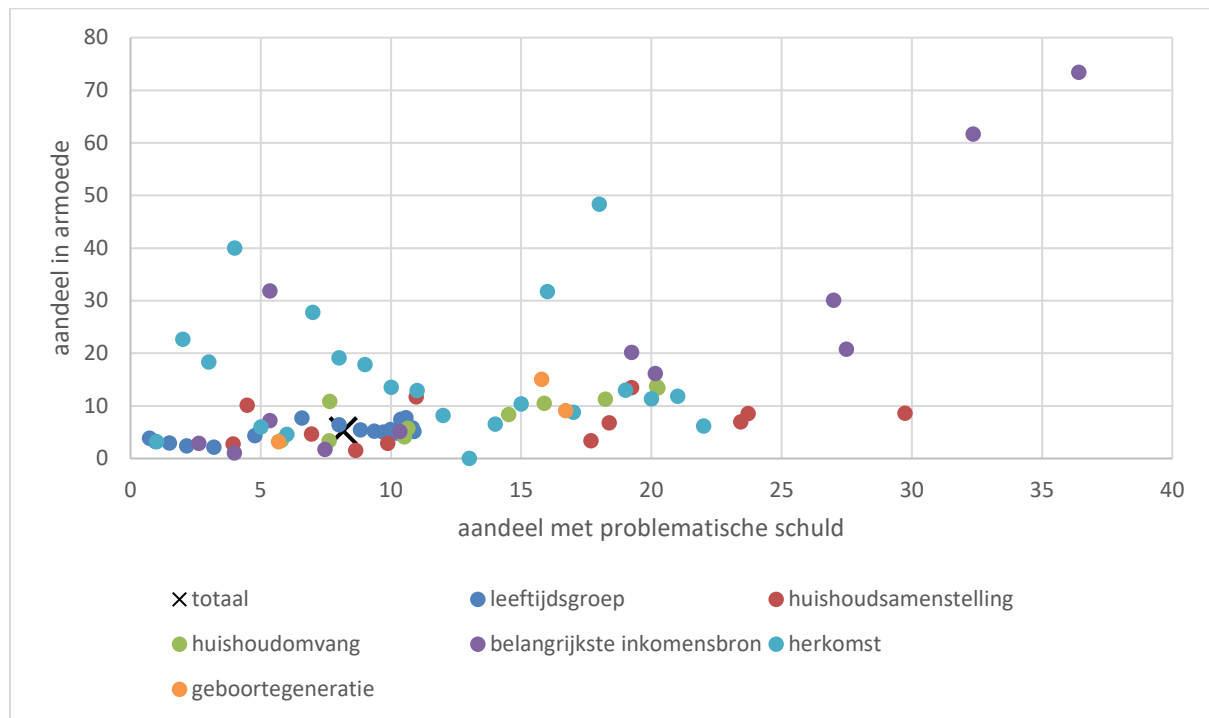
Hoewel armoede en problematische schulden op groepsniveau samenhangen, is er op persoonsniveau (en huishoudniveau) een vrij zwakke statistische samenhang ($\rho = 0,15$, $\rho/\rho_{\max} = 0,19$).³⁹ Wel is de kans op armoede en een problematische schuld drie keer groter dan als er geen samenhang zou zijn geweest tussen armoede en problematische schulden (dus als deze onafhankelijk van elkaar zouden zijn). Ook binnen de onderzochte afzonderlijke groepen is de samenhang vrij zwak ($|\rho| \leq 0,21$, figuur 4.2). De kans op armoede en een problematische schuld is echter meer dan twee keer zo groot is dan wanneer er geen samenhang zou zijn. In lijn hiermee hebben degenen die in armoede leven vaker een problematische schuld, en andersom leven degenen met een problematische schuld vaker in armoede. Een verklaring voor deze ogenschijnlijk tegenstrijdige bevindingen zijn de relatief kleine afzonderlijke kansen op armoede en problematische schulden, waardoor de vermelde *relatieve* gezamenlijke kans toch groot is, ondanks een zwakke samenhang.

Verschillende verklaringen zijn mogelijk voor het ontbreken van een sterkere samenhang van armoede en problematische schulden op persoonsniveau. Ten eerste hoeven armoede en problematische schulden geen gemeenschappelijke oorzaak te hebben. Zo vergroten bijvoorbeeld een afstand tot de arbeidsmarkt en een groot aantal kinderen de kans op armoede, terwijl dit niet per se het geval hoeft te zijn voor de kans op een problematische schuld. Financiële ongeletterdheid en een verslavingsprobleem vergroten daarentegen juist de kans op een problematische schuld, en niet per se de kans op armoede. Ten tweede kan een problematische schuld aan het begin van het jaar huishoudens ertoe aanzetten om in datzelfde jaar een inkomen boven de armoedegrens te verwerven, al dan niet met schuldhulpverlening. Ten derde is het mogelijk dat sommigen die onder de armoedegrens leven hun uitgavenpatroon daarop aanpassen, al dan niet door hulp vanuit gemeentelijk minimabeleid of de voedselbank. Dit kan helpen bij het voorkomen van problematische schulden. Ten vierde kan het meerdere jaren duren totdat een laag inkomen leidt tot een problematische schuld. Ten vijfde hebben sommigen voldoende vermogen achter de hand en kunnen ze het zich daarom veroorloven om vrijwillig te kiezen voor een inkomen onder de armoedegrens. Deze vrijwillige armen zullen geen problematische schuld hebben. Ten zesde worden armoede en problematische schulden gemeten op huishoudniveau. Een problematische schuld van één huishoudlid kan samengaan met een hoog inkomen van een ander huishoudlid. Alle huishoudleden hebben dan formeel een problematische schuld, maar leven niet in armoede. Een toetsing van deze zes mogelijke verklaringen valt buiten het bereik van deze kennisnotitie.

39 Vanwege het grote aantal waarnemingen is het weinig verrassend dat deze vrij zwakke samenhang toch statistisch significant is.

Ongeacht de sterkte van de samenhang, is een maatschappelijk aandachtspunt dat 1,4% van de personen in 2021 zowel onder de armoedegrens leefde als een problematische schuld had. Dit komt overeen met 26% van degenen onder de armoedegrens en 17% van degenen met een problematische schuld. Ter vergelijking: deze percentages bedragen slechts 7,2% voor degenen boven de armoedegrens en 4,3% voor degenen zonder problematische schuld. Dit onderstreept dat sprake is van enige stapeling van financiële problemen, en bevestigt opnieuw het nut van een gezamenlijke beleidsmatige aanpak van armoede en schulden.

Figuur 4.1 Samenhang armoede (SCP-definitie) en problematische schulden (PS) voor alle groepen in figuur 3.1 t/m 3.6, persoonsniveau, 2021 (in procenten)^a

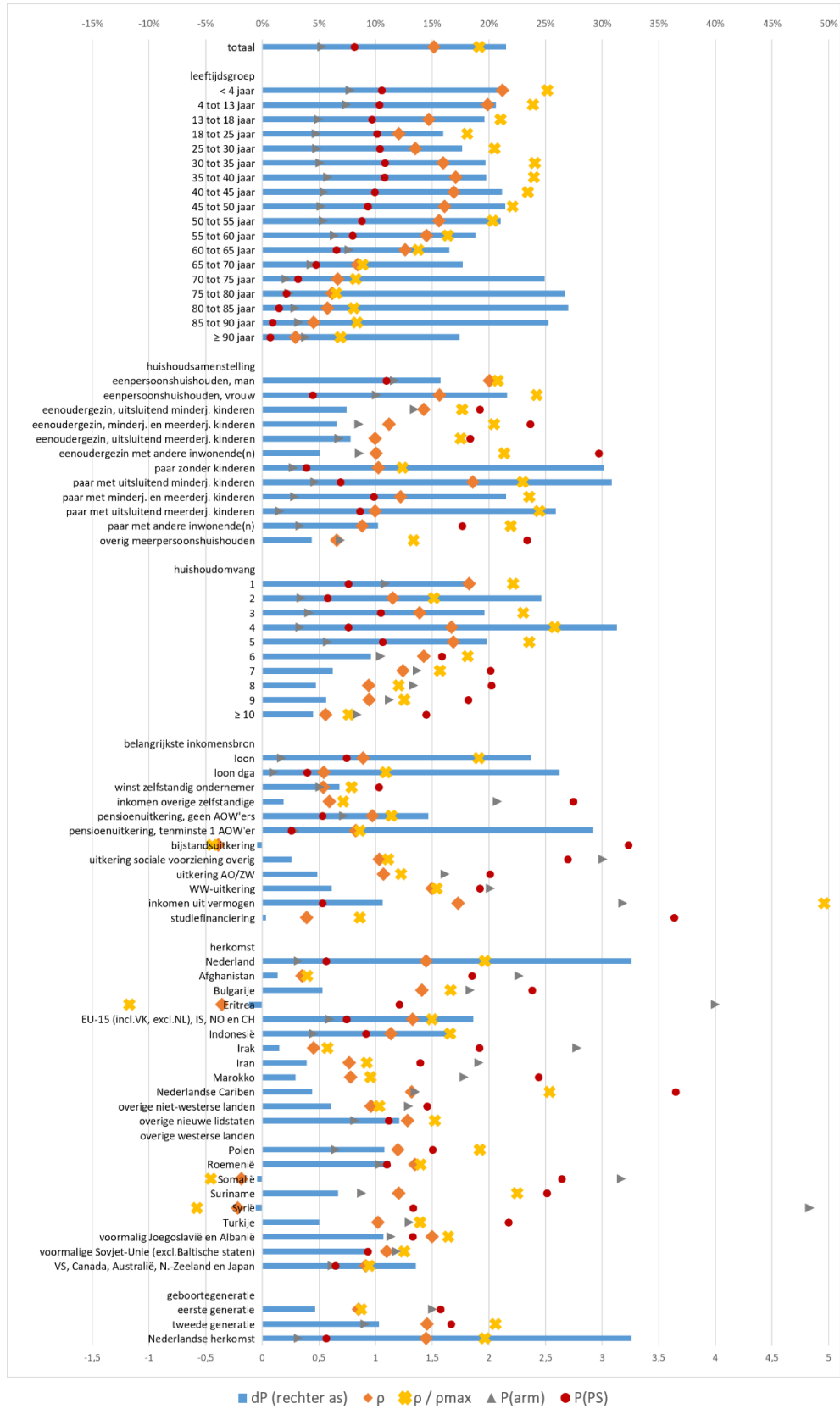

a De correlatiecoëfficiënt is 0,59, wat overeenkomt met een lineaire regressie waarbij $R^2 = 0,35$. De regressiecoëfficiënt is $b = 0,92$ met $SE = 0,15$.

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

Figuur 4.2

Samenhang van alle groepen in figuur 3.1 t/m 3.6 (in procenten)^a

a Linker as: Pearsons correlatiecoëfficiënt (p), aandeel van maximale correlatie gegeven afzonderlijke kansen (p/p_{max}), afzonderlijke kans op armoede ($P(arm)$) en op problematische schulden ($P(PS)$).

Rechter as: kans op armoede en PS ten opzichte van kans als armoede en PS onafhankelijk ($dP := \frac{P(PS \text{ en } arm)}{P(PS) P(arm)} - 1 = \rho \sqrt{\frac{1-P(PS)}{P(PS)} \frac{1-P(arm)}{P(arm)}}$).

Bron: CBS-microdata; SCP-bewerking

Literatuur

- Bruijn, E.J. de, H. Vethaak, P. Koning en M. Knoef (2024). Bijstand veelvoorkomende bron van schulden. In: *Economisch Statistische Berichten*, jg. 109, nr. 4837, p. 420-423. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via [esb.nu/bijstand-veelvoorkomende-bron-van-schulden](https://www.esb.nu/bijstand-veelvoorkomende-bron-van-schulden).
- CBS (2023). Verschillen in bijstandsafhankelijkheid tussen herkomstgroepen. In: *Statistische Trends*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/verschillen-in-bijstandsafhankelijkheid-tussen-herkomstgroepen.
- CBS (2024a). *Documentatierapport Schuldenproblematiekbestanden*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via dashboards.cbs.nl/v5/SchuldenproblematiekInBeeld.
- CBS (2024b). Definitie geregistreerde problematische schulden. In: *Schuldenproblematiek in beeld*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata/microdata-zelf-onderzoek-doen/maatwerk-microdatabestanden/maatwerk-microdatabestanden/personen/schuldenproblematiek-201801-202301.
- CBS/Nibud/SCP (2023). *Op weg naar een nieuwe armoedegrens*. Den Haag/Utrecht: Centraal Bureau voor de Statistiek/Nibud/Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/06/30/op-weg-naar-een-nieuwe-armoedegrens.
- Choi, S.S., S.H. Cha en C.C. Tappert (2010). A survey of binary similarity and distance measures. In: *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics*, jg. 8, nr. 1, p. 43-48. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.iijsci.org/journal/sci/FullText.asp?var=&id=GS315JG.
- Cole, L.C. (1949). The measurement of interspecific association. In: *Ecology*, jg. 30, nr. 4, p. 411-424 (doi.org/10.2307/1932444).
- Commissie sociaal minimum (2023a). *Een zeker bestaan: Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum* (rapport I). Den Haag: Commissie sociaal minimum. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/30/een-zeker-bestaan-rapport-i-commissie-sociaal-minimum.
- Commissie sociaal minimum (2023b). *Een zeker bestaan: Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum* (rapport II). Den Haag: Commissie sociaal minimum. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/28/een-zeker-bestaan-naar-een-toekomstbestendig-stelsel-van-het-sociaal-minimum-rapport-ii.
- CPB/SCP (2020). *Kansrijk Armoedebeleid*. Den Haag: Centraal Planbureau/Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/06/18/kansrijk-armoedebeleid.
- Forbes, S.A. (1907). On the local distribution of certain Illinois fishes. An essay in statistical ecology. In: *Bulletin of the Illinois State Laboratory of Natural History*, jg. 7, art. 8, p. 273-303. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via iopn.library.illinois.edu/journals/inhs/article/download/407/337.
- Hubálek, Z. (1982). Coefficients of association and similarity, based on binary (presence-absence) data: An evaluation. In: *Biological Reviews*, jg. 57, nr. 4, p. 669-689 (doi.org/10.1111/j.1469-185X.1982.tb00376.x).
- Hurlbert, S.H. (1969). A coefficient of interspecific association. In: *Ecology*, jg. 50, nr. 1, p. 1-9 (doi.org/10.2307/1934657).
- IBO Problematische Schulden (2024). *Naar een beter werkende schuldenketen*. Den Haag: Interdepartementaal beleidsonderzoek. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/27/kamerbrief-aanbieding-rapport-ibo-problematische-schulden.
- KMR/Lectoraat Armoede Interventies/FMR (2024). *Financiële dienstverlening; toen, nu en straks*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.hva.nl/kmr/gedeelde-content/nieuws/nieuwsberichten/2024/06/financiele-dienstverlening.html.
- Rabaté, S. en S. Rellstab (2020). What determines the child penalty in the Netherlands? The role of policy and norms. In: *De Economist*, ng. 170, p. 195-229 (doi.org/10.1007/s10645-022-09403-x).

- PVV/VVD/NSC/BBB (2024). *Hoop, lef en trots. Hoofdlijnenakkoord 2024-2028*. Den Haag: Rijksoverheid. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.kabinetsformatie2023.nl/documenten/publicaties/2024/05/16/hoofdlijnenakkoord-tussen-de-fracties-van-pvv-vvd-ns-en-bbb.
- SCP (2016). *Armoede in kaart 2016*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016.
- SCP (2019). *Armoede in kaart 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019.
- TK (2017/2018). *Brede schuldenaanpak*. Brief van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 22 mei 2018. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017/2018, 24515, nr. 431. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018D29689.
- TK (2021/2022). *Aanpak geldzorgen, armoede en schulden*. Brief van de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen van 12 juli 2022. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021/2022, 24515, nr. 643. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022D30970.
- TK (2022/2023). *Implementatieplan Aanpak Geldzorgen, Armoede en Schulden*. Brief van de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen van 23 november 2022. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021/2022, 24515, nr. 654. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Z22918&did=2022D49534.
- TK (2023/2024). *Derde voortgangsrapportage aanpak geldzorgen armoede en schulden*. Brief van de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen van 25 juni 2024. Tweede Kamer, vergaderjaar 2021/2022, 24515, nr. 765. Geraadpleegd 3 oktober 2024 via www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z11244&did=2024D26851.
- Warrens, M.J. (2019). Similarity measures for 2×2 tables. In: *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, jg. 36, nr. 4, p. 3005-3018 (doi.org/10.3233/JIFS-172291).

© Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, oktober 2024

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
www.scp.nl
info@scp.nl

Auteurs

Sander Muns en Benedikt Goderis